

نقش بسیج دانشجویی و طلبه در مقابله با تهدیدهای نرم علیه انقلاب اسلامی

محمدباقر ذوالقدر^۱
علی محمد احمدوند^۲
شعبانعلی رمضانیان^۳

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۰/۵/۵

تاریخ دریافت: ۹۰/۲/۲۴

فصلنامه آفاق امنیت/ سال چهارم / شماره یازدهم - تابستان ۱۳۹۰

چکیده

بسیج در اندیشه امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری راهبرد بی‌بدیل در فرایند انقلاب اسلامی و تحقق اهداف و مقابله با مخاطرات و تهدیدهاست. در شکل‌گیری انقلاب، نگرهبانی از دستاوردها و تثبیت انقلاب و در جنگ نظامی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی تکیه امام(ره) بر بسیج مردمی نیروهای انقلاب در همه عرصه‌ها بوده است. فرمان حضرت امام خمینی(ره) برای تشکیل بسیج دانشجویی و طلبه و در تأکیدات مکرر مقام رهبری نگاه به بسیج قشرها دیده می‌شود و ایشان خواستار پر کردن همه خلأها از جمله خلأهای سیاسی، فکری، اجتماعی، عقیدتی و نظامی و... توسط بسیج است.

در عصر تهدید نرم به عنوان مهم‌ترین مخاطره نظام اسلامی بررسی نقش بسیج دانشجویی و طلبه در این عرصه حایز اهمیت است بر این اساس این مقاله با عنایت به شاخصه‌های نقش‌آفرینی این دو قشر و با توجه به ابعاد مختلف تهدید نرم، قابلیت‌ها و توانمندی‌های بسیجیان را در مقابله با تهدیدهای نرم، مورد بررسی قرار گرفته می‌دهد.

واژگان کلیدی

بسیج دانشجویی و طلبه، تهدید نرم، امام خمینی(ره)، انقلاب اسلامی

۱-دکتری مدیریت راهبردی، استادیار دانشگاه جامع امام حسین(ع)

۲-دکتری مدیریت سیستم‌ها، دانشیار دانشگاه جامع امام حسین(ع)

۳-دانشجوی دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

مقدمه

انقلاب اسلامی به تصریح قانون اساسی، در پی استقرار عدالت، تربیت و رشد معنویت، ریشه‌دار کردن ارزش‌های اخلاقی و انسانی، گسترش اندیشه توحیدی، پرورش عقلی و فکری، نفی هر گونه ستم‌گری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری و استقلال سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است و دولت جمهوری اسلامی ایران بر اساس اصل سوم قانون اساسی موظف به کاربرد همه امکانات برای تحقق اهداف یادشده است.

اهداف انقلاب اسلامی و ماهیت مکتبی و اسلامی بودن آن باعث تقابل جمهوری اسلامی ایران با کشورهای استعماری شده است. نظام استکباری که جمهوری اسلامی ایران را به لحاظ ماهیت و عملکرد در تعارض جدی با منافع آشکار و پنهان خود در منطقه و جهان می‌دید از همان ابتدا، بنای مخالفت و دشمنی با آن نهاد و هر روز توطئه‌ای علیه آن شکل داد. تحریم اقتصادی، راه‌اندازی جنگ نظامی تا تهاجم فرهنگی و تهدید نرم از جمله این اقدامات به شمار می‌رود.

تهدید نرم با دو معیار اساسی از تهدیدهای سخت بازشناخته می‌شود که اولین معیار غیرخسونت‌آمیز بودن روش تهدید و معیار دوم، نرم‌افزاری بودن پیامد تهدید است. چنانچه تهدیدی از سوی عامل آن به روش خسونت‌آمیز اجرا شود و پیامدهای آن نرم‌افزاری باشد، تهدید نرم نامیده می‌شود (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۶: ۱۰۰-۶۸).

هدف اساسی تهدید نرم در هر بعد و شکل «تحمیل اراده بر حریف است. بهترین راه تأثیرگذاری بر رفتار حریف «افکار» اوست. تهدید نرم دو «پیکارگاه» دارد که یکی قلب و دیگری مغز است. هدف منازعات نرم تصرف «قلب‌ها و مغزهاست». در تهدید نرم عامل تهدید به دنبال فراهم کردن الگوهای اقناعی است و تلاش می‌کند مخاطب را به گونه‌ای تحت تأثیر قرار دهد که ترجیحات و اولویت‌های خود را مطابق خواسته‌های عامل تهدید، فهم و درک کند (نای، ۱۳۸۳: ۱۴۹).

برای برخورد با چنین تهدیدی نیاز به ابزار و اقداماتی است که نه تنها باید با نوع مخاطره سنخیت داشته باشد بلکه باید از جنس آنها باشد و قدرت و قابلیت لازم را برای برطرف کردن آن داشته باشد. بنابراین، تحقق اهداف انقلاب اسلامی و اجرایی شدن وظایف دولت اسلامی مستلزم مقدمات و تمهیداتی فراوان است تا بتوان با این نوع تهدیدها مقابله کرد و دشمنان را ناکام گذاشت.

بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران در راه نیل به انقلاب عظیم اسلامی و تعمیق آن، بسیج فراگیر مردمی را به عنوان راهبرد بدیل در فرایند نهضت رهایی‌بخش اسلامی و برای نگرهبانی از دستاوردهای انقلاب و پیشبرد اهداف آن مطرح کردند (ذوالقدر، ۱۳۸۷: ۵۶).

مقام معظم رهبری نیز در شرایط جنگ نرم از بسیج دانشجو و طلبه به «افسران جوان جبهه جنگ نرم» تعبیر می‌کنند و از آنها انتظار نقش‌آفرینی ممتاز در این میدان دارند. با فرض وجود عرصه مقابله با تهدیدهای نرم دشمن به عنوان یکی از عرصه‌های دفاع از انقلاب و فرض ضرورت نقش‌آفرینی بسیج دانشجو و طلبه در این زمینه، چپستی و چگونگی نقش بسیج دانشجو و طلبه در مقابله با تهدیدهای نرم علیه انقلاب اسلامی در حد انتظار امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری، مسئله‌ای است که این تحقیق درصدد پاسخگویی به آن خواهد بود. بر این اساس سؤال اساسی تحقیق این است که بسیج دانشجو و طلبه در مقابله با تهدیدهای نرم علیه انقلاب اسلامی چه نقشی دارد؟ نوع تحقیق، کاربرد و روش آن، تلفیقی (موردی زمینه‌ای و توصیفی-تبیینی) است. برای انجام مطالعات نظری و شکل‌دهی ادبیات موضوع از روش کتابخانه‌ای علمی و تخصصی استفاده شد و بر اساس شاخص‌های برآمده از ادبیات تحقیق، با روش میدانی و استفاده از ابزار پرسش‌نامه نظریات صاحب‌نظران و خبرگان دریافت و با استفاده از شاخصه‌های آماری توصیفی و تحلیلی، پاسخ‌های جمع‌آوری‌شده مبنای تجزیه و تحلیل داده‌ها و تعیین نقش‌ها قرار گرفت.

مبانی نظری و مفهومی

۱. مفهوم نقش اجتماعی و انواع آن

اگر «پایگاه» موقعیتی ویژه باشد که شخص در جامعه یا گروه به دست می‌آورد، «نقش» نوعی رفتار است که با پایگاه‌ها یا شغل‌های خاص جامعه ارتباط پیدا می‌کند (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۷۲۲). ممکن است فردی دارای نقش‌های متعدد باشد که بین آنها نوعی برخورد یا رویارویی پدید آید که در اصطلاح «تعارض نقش» گویند. به عبارتی، برخی نقش‌ها با برخی دیگر سازگاری ندارند. گاهی فرد به دلیل تعارض نقش‌ها و انتظاراتی که دیگران از او در قبال نقش دارند، دچار مشکل می‌شود که به این وضعیت «فشار نقش» گویند (نیک‌گهر، ۱۳۶۹: ۲۱۳-۲۰۸).

۲. بسیج و بسیج دانشجو و طلبه

بسیج حضور داوطلبانه، مؤمنانه، سازمان‌یافته و گسترده مردم در هر جایی است که ضرورت و تکلیف اقتضا کند. باید توجه کرد در منطق امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری بسیج به قشر یا قلمروی خاص منحصر نمی‌شود، بلکه همه عرصه‌های زندگی اجتماعی را دربرمی‌گیرد. بنابراین، بسیج دانشجو و طلبه شاخه‌ای از بسیج مستضعفین یا بسیج مد نظر امام (ره) است که همان ویژگی‌ها، خصوصیات و کارکردها را دارد.

امام خمینی (ره) در پایان جنگ تحمیلی عراق، بعدی جدید از ابعاد بسیج را مطرح کردند و فرمودند: «امروز یکی از ضروری‌ترین تشکلهای بسیج دانشجو و طلبه است. طلاب علوم دینی و دانشجویان دانشگاه‌ها باید با تمام توان خود در مراکزشان از انقلاب و اسلام دفاع کنند و فرزندان بسیجی‌ام در این دو مرکز پاسدار اصول تغییرناپذیر «نه شرقی و نه غربی» باشند» (صحیفه امام، ج ۲۱: ۱۹۵). امام خمینی (ره) معتقد بودند اگر از تربیت عناصر پای‌بند به مبانی، اصول، ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب اسلامی غفلت شود، بزرگ‌ترین عاملی خواهد بود که در بلندمدت کیان انقلاب اسلامی را به چالش می‌کشد (سازمان بسیج دانشجویی، ۱۳۸۷: ۲۷). مقام معظم رهبری نیز در تبیین مفهوم بسیج دانشجو و طلبه میدان‌ها و چالش‌های اساسی جامعه را در نظر می‌گیرند، مسائل پیش روی جامعه را بیش از مسائل دفاعی و نظامی بیان می‌کنند و ضرورت آن را به میدان آمدن افراد جامعه متناسب با نوع نیاز می‌دانند و لذا در همین فضا مفهوم بسیج دانشجو و طلبه را تشریح می‌کنند (۸۴/۳/۵).

۳. تهدید نرم

مفهوم تهدید در نگرش سیستمی عدم تعادل در سیستم بیان شده است؛ به این معنی که عاملی اجازه نمی‌دهد سیستم به هدفش برسد. در پاره‌ای متون نیز تهدید به معنای توانایی‌ها، نیت و اقدامات دشمنان بالفعل و بالقوه برای ممانعت از دستیابی خودی به مقاصد امنیت ملی تعریف شده است (مرادیان، ۱۳۸۵: ۶۵) طبقه‌بندی تهدیدها بر اساس سخت و نرم با خلق مفهوم تهدیدهای نرم ایجاد شد. این مفهوم بیش از آنکه مفهومی وارداتی باشد، براساس ضرورت‌های کشور ما و بیشتر در ادبیات راهبردی آن ساخته شده است. هرچند این واژه در ادبیات راهبردی غرب نیز به کار رفته، در آنجا بسیار محدودتر و بیشتر متوجه تهدیدها در حوزه‌های زیست‌محیطی و جمعیتی است، در حالی که تهدیدهای نرم در

جمهوری اسلامی ایران بیشتر متوجه حوزه فرهنگ و سیاسی است. تهدیدهای نرم عمدتاً اهدافی اصلی و اساسی و نیز اهدافی فرعی دارند. مهم‌ترین هدف تهدید نرم متقاعد کردن هر چه بیشتر مردم برای عدم حمایت از نظم موجود به علت مخالفت فعالانه یا رد برخورد منفعلانه است. آگاهی دادن به مردم درباره جنبش‌های مبتنی بر روش‌های غیرخشونت‌آمیز و درک تحلیل‌ها یا جایگزینی‌های آن یا حرکت در افراد بی‌اعتنا از جمله اهداف اصلی اعمال تهدید نرم است (گروه مطالعاتی دانشکده امنیت ملی، ۱۳۸۸: ۱۲۷-۱۲۵). منابع تهدید نرم عبارت‌اند از:

۱. ایدئولوژی‌های معارض با ایدئولوژی نظام سیاسی مستقر؛
۲. جذابیت و مطلوبیت سیاست‌ها و روندهای جاری عامل قدرت؛
۳. بهره‌مندی از تکنولوژی ارتباطی قوی و کارآمد؛
۴. برخورداری از شبکه روابط وسیع و کارآمد؛
۵. برخورداری از دیپلماسی قوی، کارآمد و تأثیرگذار؛
۶. هماهنگی لازم بین سیاست‌های اعلامی و سیاست‌های اعمالی (همان، صص ۱۱۱-۱۱۰).

اعمال تهدید نرم شامل دو دسته روش کلی گفتاری و رفتاری می‌شود. روش‌های گفتاری شامل دیپلماسی عمومی، عملیات، عملیات روانی و فریب است و روش‌های رفتاری شامل اعتراض، عدم همکاری، مداخله غیرخشونت‌آمیز، تشجیع و جذب و جنگ رایانه‌ای می‌گردد (آشنا، ۱۵۱۳۸۴). ابزارهای اعمال تهدید نرم به رسانه‌های سایبری، رسانه‌های نوشتاری، رسانه‌های دیداری و شنیداری و نیز به سازمان‌ها و تشکل‌ها متکی هستند (همان، صص ۱۳۳-۱۳۲).

۴. اهداف تهدیدهای نرم جمهوری اسلامی ایران

بر اساس فرمایشات رهبری معظم انقلاب، اهداف اصلی تهدیدهای نرم علیه جمهوری اسلامی عبارت‌اند از:

۱	مشروعیت‌زدایی و اعتبارزدایی از نظام	۱۴	وانمود کردن به اینکه مردم ایران از اهداف‌شان روی گردان شده‌اند.
۲	ایجاد ناامیدی در مردم	۱۵	بدبین کردن مردم به انقلاب
۳	القای ناکارآمدی نظام	۱۶	سلب اعتماد مردم از کارایی نظام
۴	ناکارآمدسازی یا ایجاد اختلال از طریق نیروهای نفوذی یا تأثیرگذاری خارجی	۱۷	از بین بردن وحدت ملی و ایمان عمیق دینی مردم
۵	برگرداندن خط ارتجاع به غرب، و خط برگشت به همان تحمیل‌پذیری غربی	۱۸	تبدیل نقاط قوت ما به نقاط ضعف
۶	بی‌علاقه کردن مردم به نظام و جدا کردن آنها از نظام	۱۹	به موضع تدافعی انداختن نظام جمهوری اسلامی و به دست گرفتن ابتکار عمل
۷	تهی‌سازی مسئولان و نخبگان و عموم مردم از محتوای اسلامی و انقلابی؛	۲۰	بی‌هویت کردن و از خود بیگانه ساختن ملت؛
۸	از بین بردن سرچشمه جوشان عدالت‌خواهی و حق‌طلبی و از بین بردن محتوای جمهوری اسلامی؛	۲۱	تضعیف باورها و اعتقادات مذهبی؛
۹	بی‌اعتنا کردن ملت ایران نسبت به آرمان‌ها؛	۲۲	بی‌ارزش ساختن ارزش‌های اخلاقی و ترغیب به رها شدن از قیود؛
۱۰	سلب هویت از ملت ایران؛	۲۳	تخریب الگو و اسوه‌های خودی؛
۱۱	تغییر رفتار جمهوری اسلامی؛	۲۴	مبارزه با ولایت فقیه؛
۱۲	از بین بردن خاصیت ضد استکباری انقلاب اسلامی	۲۵	فرمسیم دینی (نهضت اصلاح دینی)؛
۱۳	ناقص پیاده شدن اسلام (نگذارند اسلام کامل پیاده شود).	۲۶	جدایی دین از سیاست.

(گروه مطالعاتی دانشکده امنیت ملی، ۸۴۱۳۸۸؛ احمدی و دیگران: ۱۰۲۱۳۸۸-۸۴؛ امیری ۸۰۱۳۸۷: ۶۷ -)

۵. مصادیق تهدیدهای نرم جمهوری اسلامی ایران

بر اساس مجموع فرمایشات حضرت امام(ره) و مقام معظم رهبری و هم‌چنین مطالعات و تحقیقات صورت گرفته در این حوزه، مهم‌ترین تهدیدهای نرم جمهوری اسلامی ایران را می‌توان ببه این صورت برشمرد:

الف) تهئدیده‌های فکری فرهنگي

۱. وابستگی فکری و سیاسی به بیگانگان و غلطاندن انقلاب به سوی غرب یا شرق؛
۲. پشت کردن به آرمان مکتب اسلام؛
۳. نشاندن باورهای سلطه‌پذیری و فرودستی در قلب ملت.

ب. سیاسی

۱. خدشه‌دار کردن چهره کفرزدایی و فقرستیزی انقلاب؛
۲. جلوگیری از گرایش ملت‌های جهان به اسلام؛
۳. خدشه‌دار کردن چهره روحانیت و لطمه وارد کردن به اعتبار آنها.

ج) اجتماعی

۱. ایجاد شکاف و فاصله بین قشر فقیر و غنی؛
۲. مقدم شدن مصلحت متمکین و مرفهین گریزان از جبهه و جهاد و تقوا و نظام اسلامی بر مصلحت پابره‌نه‌ها، گودنشین‌ها و مستضعفین؛
۳. افتخار جلوه دادن و موجب سربلندی و پیشرفت دانستن فرنگی‌مآبی در معاشرت‌ها و نشست و برخاست‌ها و در مقابل، کهنه‌پرستی و عقب‌افتادگی وانمود کردن آداب و رسوم خودی.

د) اقتصادی

۱. بی‌انضباطی اقتصادی و مالی؛
۲. توسعه مصرف‌گرایی؛
۳. وابستگی اقتصادی کشور به نفت؛
۴. تحریم اقتصادی (امیری، ۱۳۷۸: ۶۷-۶۸؛ سیف، ۱۳۸۸: ۲۵۸-۱۸۸)

۶. نقش دانشجو و طلبه

الف) دیدگاه‌ها و نظریات

به لحاظ نظری و در ارتباط با نقش دانشجو در جامعه سه دیدگاه یا نظریه مطرح شده است. قائلین به نظریه اول معتقدند که دانشجویان عامل رهایی‌بخش انقلابی در جوامع هستند که قصد دارند جامعه نابرابر سرمایه‌داری را به سوی جامعه برابر سوسیالیستی حرکت دهند (قنادان، ۱۳۷۵: ۱۳۴-۱۳۱).

برخلاف نظریه اول، دیدگاه دیگر، دانشجویان را عاملی انقلابی هم‌چون طبقه کارگر صنعتی در نظر نمی‌گیرد، بلکه معتقد است دانشجویان با تکرار حرکت‌های جمعی، نشست‌های عمومی و بیانیه‌های خود به آزادسازی فضای عرصه عمومی

به نفع کل جامعه کمک می‌کنند و صاحبان قدرت رسمی اعم از سیاسی، اقتصادی و تبلیغی مجبور می‌شوند حساب کار خود را کرده و دست و پای خود را در برابر افکار عمومی جمع کنند. از این رو، دانشجو یک نیروی رهایی‌بخش انقلابی نیست، بلکه نیرویی نمادین است که رهایی‌بخشی را از طریق اثرگذاری بر عرصه عمومی نقد و افکار عمومی در جامعه دنبال می‌کند.

نظریه سوم معتقد است دانشجویان در جامعه عامل و مولد فرهنگ جدید سیاسی هستند؛ به این معنا که از میان اندیشه‌های روشن‌فکران در خصوص مفاهیم و نظریات گوناگون، تعدادی از آنها را که مرتبط با نیاز زمانه تشخیص می‌دهند، انتخاب و به طور مرتب به عنوان مطالبات خود در حرکت‌های دانشجویی تکرار می‌کنند و همین تکرار مفاهیم به تدریج جای خود را برای ظهور یک فرهنگ و رفتار سیاسی جدید در جامعه باز می‌کند. (www.avapress.com/vdci/wavct\aqybcl)

در کنار این نظریات امام خمینی (ره) دانشگاه را مبدأ همه تحولات و سرچشمه سعادت و شقاوت یک ملت می‌دانند و نقش اساسی در تحول را به دانشجویان واگذار می‌کنند. در نگاه امام خمینی (ره)، نقش دانشجو عبارت است از:

۱	آگاه‌سازی ملت‌ها	۱۳	التزام به احکام اسلام
۲	بیدارسازی خفتگان	۱۴	برخورد با استادان منحرف
۳	دفاع از اسلام و میهن	۱۵	حفظ انسجام و وحدت
۴	زنده نگاه داشتن شعار اسلامی	۱۶	تزکیه نفس
۵	پیروی از راه انبیا	۱۷	مقابله با منحرفان و تفرقه‌افکنان
۶	هوشیاری در قبال مسائل دانشگاه	۱۸	خودبایی و خودباوری
۷	استقبال از حکومت اسلامی	۱۹	نرفتن به راه اشتباه
۸	اعتلای پرچم اسلام در دانشگاه‌ها	۲۰	پر کردن مساجد
۹	مخالفت با طرح‌های استعماری	۲۱	تقویت ایمان خویش
۱۰	توجه به مکتب مرفعی اسلام	۲۲	تداوم‌دهنده راه انقلاب
۱۱	تحصیل علم با کمال جدیت	۲۳	کوشش برای اعتلای کشور
۱۲	دخالت در امور سیاسی	۲۴	جلوگیری از نفوذ عناصر انحرافی به دانشگاه

مقام معظم رهبری درباره نقش جنبش دانشجویی در تحولات اجتماعی می‌فرمایند: «در همه جای دنیا دانشجویان یکی از قشرهای پیشرو هستند» (۶۳/۲/۱). به نظر ایشان «جنبش دانشجویی در کشور ما در تاریخ ثبت شده و شناخته شده خود همیشه ضد استکبار، ضد سلطه، ضد استبداد، ضد اختناق و به شدت عدالت خواه بوده است» (همان).

بنابراین، از نگاه مقام معظم رهبری، رسالت و نقش دانشجو عبارت است از: الف) کسب علم و آگاهی و تحقیق با تأثیرناپذیری از فرهنگ دشمن، داشتن روحیه علم و تحقیق، پرهیز از شعارگرایی، و داشتن جرأت و اراده علمی؛ ب) احساس مسئولیت و روحیه انقلابی با جهت‌گیری اسلامی به همراه شناخت انقلاب با ریشه‌های آن، کسب آگاهی‌های سیاسی، حفظ امید به آینده، تقویت و حفظ ارتباط با مردم، وحدت و یکپارچگی در محیط‌های دانشجویی، دشمن‌شناسی، و تقویت باورهای دینی (مؤسسه فرهنگی قدر ولایت، ۱۳۸۶: ۲۰-۹ و ۸۱-۲۸). روحانیت شیعه نیز در طول تاریخ همواره نقش تحول‌آفرین و فرهنگ‌سازی در جامعه داشته است. حضور پررنگ و معنوی روحانیت میان عامه مردم، به ویژه نسل جوان، عامل بسیار مهمی در ایجاد حرکت‌های اسلامی-انقلابی بوده است. روحانیت همواره در صدد بوده است تکلیف دینی و وجدانی خود را تشخیص دهد و مصالح و مفاسد را به جامعه و به مسلمین گوشزد کند و ملت را به طریق دین و سعادت هدایت نماید (تبیان، ۱۳۸۴: ۱۰۰). از منظر امام خمینی (ره)، روحانیت همیشه در زمینه‌های ذیل نقش‌آفرین بوده است (همان، صص ۳۷۵-۱۲۱):

۱	ارشاد و هدایت مردم	۶	حفظ سنگر مساجد، جمعه و جماعت
۲	تربیت و تهذیب نفوس	۷	پیوند برقرار کردن با سیاست و جامعه
۳	آگاهی و بیدار کردن مردم	۸	دخالت در سیاست و حضور در صحنه
۴	پاسداری و دفاع از اسلام	۹	فقرستیزی و حمایت از محرومان
۵	ظلم‌ستیزی و شهادت‌طلبی در راه اسلام	۱۰	تکفل امر قضا

ب) نقش دانشجو و طلبه در گذشته

در تحولات سیاسی ایران در نیم‌قرن اخیر، دانشجو و طلبه در تلفیق فعالیت‌های سیاسی و صنفی محوری در تحولات و حوادث کشور داشته‌اند (خدمات

مدیریت، ۱۳۸۰: ۴۰) تقویم جنبش دانشجویی ایران از ابتدای دهه ۱۳۳۰ آغاز می‌شود و بیشتر جنبه سیاسی دارد (شوکت، ۱۳۷۸: ۵۸). از نظر فرهنگی، تلاش وسیع دانشجویان برای مقابله با برنامه‌های مغایر فرهنگ و مذهب جامعه ایران در سال ۱۳۴۹ بود. گسترش جلسات مذهبی و دعوت از چهره‌های مذهبی - سیاسی و تهیه و تکثیر اعلامیه‌های امام خمینی در سطح دانشگاه توسط دانشجویان، یکی دیگر از نشانه‌های موقعیت رو به اعتلای دانشجویان مسلمان در سال‌های ۱۳۵۴ و ۱۳۵۵ بود (محمدی، ۱۳۷۰: ۱۵۷) تا جایی که در طول سال ۱۳۵۷ دانشگاه‌های کشور به پایگاه انقلاب تبدیل شدند. کلاس‌ها تعطیل و تظاهرات سیاسی برای سرنگونی رژیم از دانشگاه‌ها سازماندهی شد (کدی، ۱۳۶۹: ۱۷۴).

با پیروزی انقلاب اسلامی، دانشجویان با هدف حفاظت از دستاوردهای انقلاب، هر کدام به تبع علاقه یا نیازها و خلأهای موجود وارد امور اجرایی نظام شدند. برخی به دنبال راه‌اندازی نشریه رفتند و برخی اقدام به تشکیل سازمان‌های سیاسی برای مقابله با نیروهای مخالف کردند که قصد مصادره انقلاب را داشتند (محمدی، ۱۳۷۸: ۲۱۶).

در طول سال‌های جنگ، اهتمام به نیازهای جنگی و حضور دانشجویان فنی، مهندسی و پزشکی در جنگ، دفاع از ارزش‌ها و احترام به خون شهدا و احساسات جریحه‌دار شده ناشی از شهادت‌های پی در پی در جبهه‌ها بر فضای جامعه و دانشگاه حاکم بود (برزین، ۱۳۷۷: ۸۸). پس از جنگ، اوج‌گیری توقعات و خواسته‌های اقتصادی و سیاسی مردم و... شرایطی فراهم ساخت که دانشجویان و جوانان در عرصه‌های سیاسی و دانشجویی، سخنرانی‌ها، سمینارها و انتشار نشریات دانشجویی جلوه و خودنمایی خاصی پیدا کنند (مرتجی، ۱۳۷۸: ۱۴۲).

همان‌طور که حضرت امام(ره) فرمودند، روحانیت شیعه نیز در طول دوره حیات پربرکت خود نقش زیادی در زندگی مردم و جامعه داشته است. از قبل مشروطه تا پس از پیروزی مشروطه، روحانیون به عنوان تنها پناهگاه مردم در برابر ظلم و ستم حاکمان به شمار می‌رفتند (حایری، ۱۳۶۰: ۲۲۴).

در شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران نقش روحانیت در زمینه‌های زیر آشکار بوده است:

الف) سازماندهی و بسیج توده‌ها

۱. از طریق مساجد (صحیفه نور، جلد ۱۱: ۱۳۰؛ کدی، ۱۳۷۵: ۶؛ استمپل، ۱۳۷۷: ۷۰)؛

۲. از طریق اطلاع‌رسانی و آگاه کردن مردم؛

۳. پخش اعلامیه‌ها؛

۴. از طریق مراسم مذهبی و عزاداری (فوران، ۱۳۷۷: ۵۶۰-۵۵۹)؛

۵. فعالیت انقلابی در خارج از کشور (<http://www.andishegom.com>)

(ب) نقش روحانیت در تبیین و ترویج ایدئولوژی انقلاب اسلامی (اکشلال و دیگران، ۱۳۷۵: ۱۲-۱۱؛ احمدوند، ۱۳۷۴: ۶۹)

(ج) اتخاذ شیوه‌های مبارزه (جان فوران، ۱۳۷۷: ۵۲۵؛ محلاتی، ۱۳۶۲: ۱۰۹؛ بختیاری، همان، ۸۵؛ میزبانی، ۱۳۷۶: ۱۶۸-۱۶۷)

(د) نقش روحانیت در همبستگی میان نیروهای مخالف (<http://www.andishegom.com>).

در طول انقلاب اسلامی ایران و پس از پیروزی آن، روحانیت عنصر اصلی مولد فرهنگ در کشور بوده است. ارزش‌ها و هنجارها عمدتاً از طریق روحانیت به جامعه تزریق و به فرهنگ عامه مردم تبدیل شده و گفتار و کردار این قشر معتمد دینی همواره در طول تاریخ حجت شرعی و مقبول افراد جامعه بوده است (تبیان، ۱۳۷۴: ۶۳). عمده نقش‌های روحانیت در این مدت عبارت بود از:

۱. رهبری دینی (مطهری، ۱۳۶۵: ۷۱؛ مطهری، ۱۳۶۹: ۲۳۹)؛

۲. مرزبانی از فرهنگ مستقل دینی و گسترش آن (تبیان، همان، ص ۹۲)؛

۳. مبارزه با خرافات، تحریف و انحراف در متن دین و جامعه دینی (مطهری، ۱۳۶۸: ۱۸۶؛ تبیان، همان، ص ۸؛ مقام معظم رهبری، ۱۳۷۷: ۴۴-۴۰)؛

۴. مقابله با تهاجم فرهنگی (همان، ص ۴۰؛ تبیان، همان، ص ۷۰)؛

۵. هدایت معنوی جهاد (رهنمودهای مقام معظم رهبری، ۱۳۷۵: ۹۲؛ تبیان، همان، صص ۹۳-۹۰)؛

۶. تألیف کتاب و تدوین متون درسی؛

۷. نجات عرصه‌های هنری کشور از حیث قدرت و اندیشه‌های پنهان فراماسونری و غربی (<http://www.tebyan.net>)؛

۸. تأسیس و پرورش مؤسسات پژوهشی و مراکز تحقیقاتی علوم اسلامی؛

۹. سازماندهی معنوی امور حج و هدایت کاروان‌ها و محوریت دینی، اعتقادی، سیاسی و فرهنگی آنها؛

۱۰. عمومیت و گسترش نمازهای جماعت و برپایی نمازهای جمعه در سراسر کشور؛

۱۱. تلاش برای نهادینه کردن فرهنگ اسلامی و گسترش آن در ادارات، اماکن

عمومی و ...؛

۱۲. ایجاد ارتباط دینی و معنوی و حتی علمی بین حوزه و دانشگاه و برقراری تفاهم فکری و فرهنگی بین روحانی و دانشجو به عنوان دو قشر عظیم علمی کشور؛

۱۳. احیای نام‌ها و نشانه‌ها و ارزش‌های دینی در کشور؛
در دفاع مقدس روحانیت به سه شکل حضور پیدا کرد: عده‌ای برای تبلیغ، عده‌ای به منظور رزم و عده‌ای دیگر با تلفیقی از دو شیوه قبلی به صورت رزمی - تبلیغی به جبهه‌ها اعزام شدند.

از جمله مهم‌ترین نقش‌آفرینی‌های روحانیت در جنگ تحمیلی که قرابت بیشتری با عرصه تهدید نرم دارد، عبارت است از:

۱. تشویق و ترغیب رزمندگان اسلام؛
۲. ایجاد فضای معنوی بین رزمندگان؛
۳. تقویت ایمان رزمندگان؛
۴. ایجاد روحیه و قدرت روانی (<http://www.iqna.ir>)؛
۵. تهذیب نفس رزمندگان؛
۶. حضور در صحنه نبرد و همگامی با دشواری‌های جنگ؛
۷. تقویت و تزریق ایمان به رزمندگان؛
۸. افزایش بهره‌وری اخلاقی (hawzah.net)؛
۹. حفظ روحیه جامعه اسلامی؛
۱۰. نشان دادن کارایی خود به جامعه؛
۱۱. آشکارسازی ویژگی رهبری روحانیت؛
۱۲. تقویت بصیرت خود؛
۱۳. درس‌آموزی و کسب معنویت (hawzah.net)؛
۱۴. تلفیق علم و جهاد.

۷. خصوصیات دانشجو و طلبه بسیجی

دو قشر روحانی و دانشجو به لحاظ برخورداری از شرایطی خاص مثل جوانی، محصل بودن و سر و کار داشتن با بحث و درس و عضویت در بسیج به برخی خصوصیات منصوب می‌شوند یا انتظار می‌رود این خصوصیات را هر چند نسبی نه مطلق داشته باشند. حتی اگر در همه افراد به یک اندازه تبلور نیابد، با این حال، آنها را از سایر قشرهای جامعه متمایز می‌سازد. مطابق فرمایشات مقام معظم رهبری، برخی خصوصیات مطلوب دانشجو و طلبه بسیجی عبارت‌اند از:

خودساخته به لحاظ روحی، فکری و علمی	۱۵	انس با قرآن	۱
مغتنم شمردن جوانی و بهره‌گیری از لحظه‌ها	۱۶	بهره‌مندی از نور ایمان و هدایت در دل	۲
ثبات قدم و عشق و ایمان و اخلاص	۱۷	آرمان‌گرایی	۳
برخورداری از تفکر انقلابی امام	۱۸	طرفداری از کرامت‌های بشری	۴
آشنا و قادر به تحقیق و کار علمی	۱۹	پیشرو بودن	۵
علم و بصیرت و آگاهی	۲۰	فرزاندگی و کارآمدی	۶
عدالت‌طلبی و عدالت‌خواهی	۲۱	احساس نیاز	۷
اهمیت دادن به استقلال کشور	۲۲	آمادگی و قابلیت برای ورود به میدان‌ها و چالش‌ها	۸
اهمیت دادن به پیوند و ارتباط با مسئولان و مردم	۲۳	داشتن سرعت و عکس‌العمل سریع	۹
نظر بلند داشتن به مسائل ملی و جهانی	۲۴	همت و عزم و اراده کار کردن و گذشتن از راحتی و آسایش	۱۰
مسئول دانستن خود در قبال سرنوشت کشور	۲۵	انگیزه درونی و منتظر مزد نبودن	۱۱
پاکدامنی و آلوده نبودن به بسیاری از انحرافات	۲۶	داشتن توان لازم برای انجام کارهای بزرگ	۱۲
صراحت داشتن	۲۷	برخورداری از استحکام فکری و مقاوم در مقابل شبهات و تفکرات انحرافی	۱۳
ادب و نظم و انضباط	۲۸	صداقت، شجاعت و پای‌بندی به اصول	۱۴

۸. قابلیت‌ها و توانمندی‌های دانشجو و طلبه بسیجی

دانشجو و طلبه بسیجی بر حسب ویژگی‌های خاص خود واجد برخی قابلیت‌ها و توانمندی‌هاست. اگر چه این قابلیت‌ها مطلق نیست و در افراد مختلف متفاوت است، اما همین صورت نسبی این دو قشر را برحسب موارد ذیل از سایر قشرهای جامعه حتی بسیجان دیگر متمایز می‌کند.

الف) رفتاری- شخصیتی

پشتکار، مقاومت در برابر مشکلات، نظم ذهنی، ذهن تحلیلیگر، ثبات شخصیت، استقلال فکری، اجتماعی بودن و روابط عمومی خوب، تیز و چابک بودن، بیانگری و بی‌پروایی، قدرت و شجاعت و سرعت در تصمیم‌گیری، نظم در کارها و دقت عمل، اعتماد به نفس، روحیه کار تشکیلاتی، روحیه کتاب‌خوانی و پژوهش، تفکر و روحیه انتقادی، جسارت در نوآوری علمی و ...

ب) مهارتی

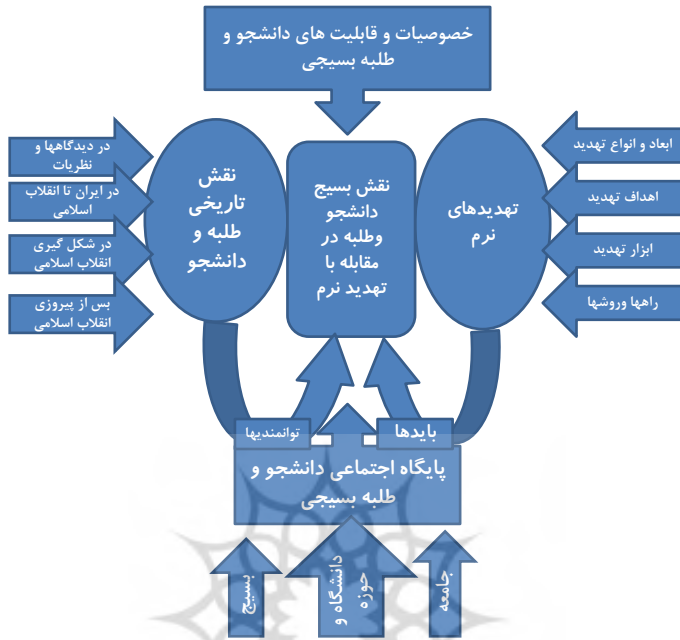
آگاهی نسبی از مدیریت، توان نوشتن، توان جدل و مناظره، آشنایی با روش‌های تبلیغ، قدرت نقد و بررسی، آشنایی با کار تشکیلاتی، آشنایی و تسلط نسبی به یک زبان خارجی، دانستن روش تحقیق، آشنایی با فناوری‌های جدید (اینترنت و ...)، توانایی‌های جسمی و روحی، قدرت تدریس و آشنا به شیوه‌های آن (همان، صص ۷۵-۷۴).

چارچوب مفهومی تحقیق

با توجه به مطالب بیان‌شده و استناد به نظریه‌های علمی در خصوص نقش اجتماعی و هم‌چنین حوزه‌ها و زمینه‌های مطرح در نقش‌آفرینی مطلوب بسیج دانشجو و طلبه، می‌توان این‌گونه نتیجه‌گیری کرد که نقش مطلوب بسیج دانشجو و طلبه در تهدیدهای نرم به عنوان متغیر وابسته در این تحقیق از یک طرف، تحت تأثیر مجموعه بایدهایی است که با توجه به ابعاد و اهداف تهدیدهای نرم جمهوری اسلامی قابل احصاست و از طرف دیگر، به خصوصیات و توانمندی‌های مطلق دانشجو و طلبه و خصوصیات و قابلیت‌های دانشجو و طلبه بسیجی برمی‌گردد. بنابراین، شاخصه و مؤلفه اثرگذار نقش تاریخی دانشجو و طلبه، ویژگی‌های تهدیدهای نرم، پایگاه اجتماعی دانشجو و طلبه بسیجی، و انتظارات و توقعات ذی‌نفعان، به عنوان متغیر مستقل به حساب خواهند آمد و بر اساس آن چارچوب

مفهومی تحقیق به شرح ذیل خواهد بود:

(نمودار چهارچوب مفهومی تحلیل، ترسیم از نویسندگان)

یافته‌های تحقیقی

براساس مطالب گفته‌شده و چارچوب مفهومی حاصل از آن و همچنین حوزه‌ها و زمینه‌های نقش‌آفرینی دانشجویان و طلاب در جامعه (درباره عموم مردم و مسئولان و در محیط حوزه و دانشگاه و در بسیج) برای سنجش نقش دانشجو و طلبه بسیجی، جامعه و نمونه‌ای از خبرگان و صاحب‌نظران موضوع تعیین شد. با توجه به تعداد سؤال‌های در نظر گرفته‌شده برای سنجش هر گویه (هر گویه یک سؤال) و حجم نمونه، ۱۱۸ پرسشنامه از جامعه آماری جمع‌آوری شد که برای تجزیه و تحلیل اطلاعات آن از شاخصه‌های آمار توصیفی و استنباطی (آماره) استفاده شد تا معنی داشتن میزان موافقت یا مخالفت پاسخ‌گویان سنجیده و سپس نسبت به نقش دانشجو و طلبه در هر یک از زمینه‌ها تصمیم‌گیری شود.

تجزیه تحلیل

در این مطالعه برای دستیابی به اهداف تحقیق و پاسخ به سؤال‌ها در قالب مبانی نظری، ابتدا ماهیت، انواع و اهداف تهدیدهای نرم جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی قرار گرفت و بر آن اساس دستیابی به باید‌ها میسر شد. سپس نقش دانشجو و طلبه و گذشته تاریخی آن، ظرفیت‌ها و توانمندی‌های دانشجو و طلبه بسیجی مورد شناسایی قرار گرفت. با این بررسی و در نظر گرفتن جنبه‌های مختلف پایگاه اجتماعی دانشجو و طلبه بسیجی (مطابق چارچوب مفهومی تحقیق)، عناوین و شاخص‌های اصلی نقش‌آفرینی دانشجو و طلبه بسیجی در تهدیدهای نرم به دست آمد. برای انجام عملیات میدانی، شاخص‌هایی استخراج شد، به گویه‌هایی تبدیل شد، سپس گویه‌ها و سؤال‌ها در قالب پرسش‌نامه مدون طراحی شد و با سنجش روایی و پایایی سؤال‌ها برای اخذ نظر صاحب‌نظران در معرض قضاوت آنان قرار گرفت. پاسخ‌نامه‌ها جمع‌آوری شد و مورد بررسی و تحلیل آماری قرار گرفت. پس از استخراج نتایج و تحلیل آماری داده‌های جمع‌آوری شده، نقش‌های بسیج دانشجو و طلبه در مقابله با تهدید نرم در قالب سؤال‌ها آزمون گردید و معنی‌دار بودن نقش‌ها با اطمینان بالای ۹۹ درصد مورد تأیید صاحب‌نظران قرار گرفت بنابراین، بسیج دانشجو و طلبه در مقابله با تهدیدهای نرم نقش‌های ذیل را بر عهده دارد:

۱. نقش بسیج دانشجو و طلبه در جامعه

الف) نقش بسیج دانشجو و طلبه در قبال عموم مردم

- نقش انسان‌سازی و هدایت و رهبری عمومی مردم به سمت اسلام و ارزش‌های والای اسلامی؛
- افزایش قدرت درک و تحلیل مردم؛
- تشویق، ترغیب و تهییج مردم در قبال ارزش‌ها و ضرورت‌های جامعه مانند هوشیاری، صبر، مقاومت، بصیرت، وحدت، دشمن‌شناسی، تلاش و کار، عدالت‌خواهی، اعتماد به نفس، کسب علم و... و ترویج ارزش‌ها؛
- نهی مردم از ضد ارزش‌هایی مانند ناامیدی، غفلت، سستی، بی‌صبری، تفرقه، ضعف نفس، بی‌اطلاعی، ترس و...؛
- اطلاع‌رسانی، روشنگری و آگاهی‌بخشی به مردم؛

- ارتباط و همراهی مستمر با مردم؛
- خیرخواه، ناصح و مشفق مردم بودن و حمایت از آنها؛
- تربیت و تهذیب عمومی؛
- شناسایی شبهه‌های مردم و پاسخ صحیح و مستدل دادن به آن؛
- مرزبانی و مراقبت و مواظبت از اسلام و فرهنگ اصیل اسلامی در جامعه و مقابله با انحرافات و کجروی‌ها؛
- زنده نگه داشتن شعائر دینی و رشد و گسترش فرهنگ نیایش و دعا و احیای ارزش‌ها و نام‌ها و نشان‌ها در جامعه؛
- بازتولید و بازخوانی آرمان‌ها و یادآوری مستمر فضیلت‌ها و انذار و موعظه مردم؛
- امیدبخشی و روحیه دادن به مردم؛
- حساس کردن مردم به سرنوشت کشور و مسائل داخلی، منطقه‌ای و جهانی؛
- اشاعه نقاط قوت نظام و کارآمد جلوه دادن آن و تقویت علاقه و اعتماد مردم به نظام؛
- پناهگاه مردم در برابر هجوم بیگانگان.

ب) نقش بسیج دانشجویی و طلبه در ارتباط با مسئولان

- نقد افکار و عملکرد مسئولان؛
- به وجود آوردن فضای مطالبه و بازخواست و پرسش و پاسخ در راستای مصالح عمومی جامعه؛
- تعامل و همکاری با نهادها و دستگاه‌های مسئول؛
- مقابله با انحرافات مسئولان؛
- حمایت و دفاع از شخصیت و عملکرد صحیح مسئولان؛
- پشتیبانی علمی و ارائه الگو و راهکار عملی برای حل مسائل و مشکلات جامعه؛
- سوق‌دهی مسئولان به سمت مسائل اصلی کشور، منطقه و جهان؛
- تشویق و ترغیب مسئولان به جرأت عمل داشتن و انجام کارهای بزرگ و لازم برای کشور؛
- پرهیز دادن مسئولان از ترس و اقدامات تقلیدی صرف و خلاف ارزش‌ها؛
- نظارت و مراقبت بر اعمال دولت‌مردان و مسئولان و ارشاد آنها در همه حال؛
- اطلاع‌رسانی و بیان مسائل و مشکلات حقیقی جامعه برای مسئولان و راهنمایی و کمک به آنها برای حل آن.

۲. نقش بسیج دانشجویی و طلبه در حوزه و دانشگاه (بین طلاب و دانشجویان)
- حضور فعال در صحنه و تحلیل و نقد عالمانه افکار و عقاید و افعال با پرهیز از شعارگرایی و افراط و تفریط؛
  - شناساندن دشمن و اهداف آنها؛
  - تعامل و ارتباط و همکاری همدمند با تشکل‌ها، مسئولان حوزه و دانشگاه و دانشجویان و جذب هر چه بیشتر آنها به بسیج؛
  - حفظ وحدت و انسجام و مقابله با منحرفین و انحرافات؛
  - تبلیغ و ترویج علم و تحقیق و روحیه مقاومت و امید؛
  - مرزبانی و صیانت از باورها و ارزش‌های اسلامی و انقلابی و کوشش در جهت حاکم کردن آنها در محیط حوزه و دانشگاه؛
  - حضور فعال و اثربخش در رسانه‌های دیداری، شنیداری، نوشتاری و مجازی؛
  - امر به معروف و نهی از منکر در محیط؛
  - اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی عمومی (بیان حقایق و روشنگری)؛
  - خلاقیت، نوآوری، ابتکار، فرهنگ‌سازی، تحول‌آفرینی و ارائه الگوهای عملی؛
  - ترویج آزاداندیشی و مدیریت بحث‌ها و محافل به صورت علمی؛
  - حساس کردن محیط حوزه و دانشگاه نسبت به مسائل کشور، منطقه و جهان و برانگیختن آنها در شرایط و زمان‌های لازم.

۳. نقش بسیج دانشجویی و طلبه در بسیج (نسبت به بسیجیان و قشرهای دیگر)
- اطلاع‌رسانی، روشنگری و آگاهی‌بخشی در زمینه‌های مختلف؛
  - تقویت باورهای دینی و افزایش سطح علم و ایمان بسیجیان؛
  - عهده‌دار شدن هدایت و رهبری بسیجیان در زمینه مسائل علمی؛
  - تربیت و تهذیب اخلاقی بسیجیان و تعمیق معنویت؛
  - دادن قدرت درک صحیح و تحلیل مسائل؛
  - برطرف کردن شبهه‌های ذهنی و زدودن وسوسه از دل‌ها؛
  - مرزبانی دینی و مقابله با انحرافات و کجروی؛
  - بازتولید و بازخوانی مستمر آرمان‌ها و موعظه و یادآوری فضیلت‌ها و انذار بسیجیان؛
  - دفاع از حیثیت، شخصیت و عملکرد آنها در محافل عمومی و خاص؛
  - جلوگیری از یأس و ناامیدی بسیجیان.

نتیجه گیری:

به موازات پایان یافتن جنگ تحمیلی بنا به فرمان حضرت امام خمینی(ره) و تأکیدات مقام معظم رهبری بسیج قشر جهت پاسداری از اصول انقلاب اسلامی و پر کردن خلاء های موجود تشکیل گردید.

دو قشر بسیج دانشجوی و طلبه به عنوان دو قشر پیشرو در میان اقشار بسیج در طول حیات پر برکت خویش کارویژه های مختلفی را در راستای اعتلای نظام مقدس جمهوری اسلامی بر عهده گرفته اند به گونه ای که خصوصیات اقشار بسیج دانشجوی و طلبه قابلیت ها و توانمندی های منحصر به فردی را به دانشجوی و طلبه بسیجی داده است که این دو قشر را از دیگر اقشار متمایز می نماید همچنین یکی از مهمترین ظرفیت های بسیج دانشجوی و طلبه نقش بی بدیل آن در مقابله با تهدیدات نرم علیه انقلاب اسلامی است.

به واقع تشکیل بسیج خصوصا بسیج دانشجوی و طلبه و ادامه حیات آن، شجره طیبه ای است که از ابتدای انقلاب اسلامی با نقش آفرینی در قبال عموم مردم، اقشار مختلف بسیج و در ارتباط با مسئولان توانسته است کارویژه های مختلفی را بر عهده گرفته و ضمن تحقق اهداف انقلاب اسلامی و عمق بخشیدن به ارزش های آن تهدیدات نرم علیه انقلاب اسلامی را خنثی نماید.

منابع فارسی:

- (امام) خمینی، روح الله موسوی (۱۳۷۹)، صحیفه امام، ج ۱، ۷، ۱۱ و ۱۵، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره).
- مقام معظم رهبری (۱۳۸۶)، حدیث ولایت، مجموعه رهنمودهای مقام معظم رهبری، جلد های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹.
- مقام معظم رهبری (۱۳۷۵)، نگرش های موضوعی حوزه و روحانیت در آینه رهنمودهای مقام معظم رهبری، جلد اول، تهران: نشر سازمان تبلیغات اسلامی.
- آراسته خو، محمد (۱۳۸۱)، نقد و نگرش بر فرهنگ اصطلاحات علمی- اجتماعی، تهران: چاپخش.
- احمدوند، شجاع (۱۳۷۴)، «فرآیند سیاسی در انقلاب اسلامی ایران»، مجموعه مقالات انقلاب اسلامی و ریشه های آن، جلد اول، تهران: معاونت امور اساتید و معارف اسلامی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری.
- استمپل جان. دی. (۱۳۷۷)، درون انقلاب اسلامی، ترجمه منوچهر شجاعی، تهران: رسا.

- افتخاری، اصغر (۱۳۸۰)، کالبدشکافی تهدید، تهران: مرکز مطالعات دفاعی و امنیت ملی دانشگاه امام حسین (ع).
- اکشلال رابرت و دیگران (۱۳۷۵)، مقدمه‌ای بر ایدئولوژی‌های سیاسی، ترجمه م. قائد، تهران: نشر مرکز.
- امیری، ابوالفضل (۱۳۸۷)، تهدید نرم، تهاجم فرهنگی، ناتوانی فرهنگی و راهکارها، تهران: پگاه.
- برزین، سعید (۱۳۷۷)، جناح‌های سیاسی در ایران، تهران: نشر مرکز.
- بوزان، باری (۱۳۷۸)، مردم، دولت‌ها و هراس، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بیرو، آلن (۱۳۶۷)، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، تهران: کیهان، چاپ اول.
- تبيان (۱۳۷۴)، روحانیت و حوزه‌های علمیه از دیدگاه امام خمینی (ره)، آثار موضوعی، دفتر دهم، جلد ۱، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، نشر عروج.
- حبیبی، محمدمباقر (۱۳۸۲)، شاخص‌های فرهنگ و تفکر بسیج (رویکرد پژوهشی)، تهران: سازمان تحقیقات و مطالعات بسیج.
- ذوالقدر، محمدمباقر (۱۳۸۷)، بسیج ملی مبانی و ابعاد دفاع همه‌جانبه، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ذوالقدر، محمدمباقر (۱۳۸۷)، تدوین راهبرد بسیج مستضعفان، رساله دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۰)، درآمدی بر دایره‌المعارف علوم اجتماعی، تهران: انتشارات کیهان، چاپ اول.
- سازمان بسیج دانشجویی (۱۳۸۷)، تحول و تعالی در بسیج دانشجویی، تهران: فرازاندیش سبز.
- سیف مراداله (۱۳۸۸)، تبارشناسی تهدیدات نرم اقتصادی علیه جمهوری اسلامی ایران، تهران: پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.
- عبدالله‌خانی، علی (۱۳۸۶)، تهدیدات امنیت ملی (شناخت و روش)، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
- فوران، جان (۱۳۷۷)، مقاومت شکننده، ترجمه احمد تدین، تهران: نشر رسا.
- قنادان، منصور و دیگران (پاییز ۱۳۷۵)، جامعه‌شناسی (مفاهیم کلیدی)، تهران: آوای نور، چاپ اول.
- کدی، نیکی (۱۳۶۹)، ریشه‌های انقلاب ایران، ترجمه عبدالرحیم گواهی، تهران: نشر قلم.
- کدی، نیکی (۱۳۷۵)، «بررسی تطبیقی انقلاب مشروطیت و انقلاب اسلامی»، ترجمه

حسینعلی نوزری، روزنامه ایران، ش ۴۶۵.

- کوئن، بروس (۱۳۸۰)، **درآمدی بر جامعه‌شناسی**، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات فرهنگ معاصر.

- گروه مطالعاتی دانشکده امنیت ملی (۱۳۸۸)، **تهدید نرم و راهبردهای مقابله**، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.

- محمدی، منوچهر (۱۳۷۰)، **تحلیلی بر انقلاب اسلامی**، تهران: انتشارات امیرکبیر.

- محمدی، مجید (۱۳۷۸)، **درآمدی بر رفتارشناسی سیاسی دانشجویان**، تهران: نشر کویر.

- مرتجی، حجت (۱۳۷۸)، **جناح‌های سیاسی در ایران**، تهران: انتشارات نقش و نگار. - معاونت خدمات مدیریت دفتر رئیس‌جمهور (۱۳۸۰)، **اسنادی از جنبش دانشجویی در ایران**، تهران: فرهنگ و ارشاد اسلامی.

- مرادیان، محسن (۱۳۸۵)، **درآمدی بر ابعاد و مظاهر تهدیدات**، تهران: مرکز آموزشی و پژوهشی شهید صیاد شیرازی.

- مطهری، مرتضی (۱۳۶۵)، **آشنایی با نهضت‌های اسلامی در صد ساله اخیر**، تهران: انتشارات صدرا.

- مطهری، مرتضی (۱۳۶۹)، **ده گفتار**، تهران: انتشارات صدرا.

- مؤسسه فرهنگی قدر ولایت (۱۳۸۶)، **دانشگاه و دانشجو نگرانی‌ها، امیدها و انتظارات در رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی**، تهران: مؤسسه فرهنگی قدر ولایت.

- نای، جوزف (۱۳۸۳)، «قدرت نرم»، ترجمه محمود عسگری، تهران: مجله راهبردی دفاعی.

- نگرش‌های موضوعی (۱۳۸۳)، **دانشگاه و دانشجو در آئینه رهنمودهای مقام معظم رهبری**، تهران: چاپ و نشر بین‌الملل وابسته به انتشارات امیر کبیر.

- نورائی، منوچهر (۱۳۸۰)، **روند تاریخی ارتش و بسیج ملی در ایران**، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.

- نیک‌گهر، عبدالحسین (بهمن ۱۳۶۹)، **مبانی جامعه‌شناسی**، تهران: رایزن، چاپ دوم.

منابع اینترنتی:

<http://www.andisheqom.com/Files/enghelab.php> -

www.avapress.com/vdci.wavct\ aqvbel -

[-http://www.evalautoinedu.persianblog.ir](http://www.evalautoinedu.persianblog.ir)

- نظری، عبداللطیف، «علمای حماسه‌ساز روز روحانیت و دفاع مقدس»، پایگاه حوزه
hawzah.net
- http://www.iqna.ir خبرگزاری قرآنی ایران
- پایگاه جامع تفسیر قرآن کریم، «نقش روحانیت در دفاع مقدس» http://tebyan.net
- نظری، عبداللطیف، «علمای حماسه‌ساز روز روحانیت و دفاع مقدس»، پایگاه حوزه
(hawzah.net)
- shabestan-ir.htm خبرگزاری تخصصی حوزه

